

Rapport från inspektion den 18 oktober 2023 av Södertörns överförmyndarnämnd

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Stockholms län (Länsstyrelsen) riktar kritik mot Södertörns överförmyndarnämnd (nämnden) på följande punkter:

- Bristfällig hantering vid överklagande och ändring av beslut.
- Lång handläggningstid för granskning av fem årsräkningar.

Inledning

Länsstyrelsens inspektion har skett genom ett platsbesök på nämndens kansli den 18 oktober 2023. Inspektionen genomfördes genom att Länsstyrelsen inledningsvis granskade nämndens register över ställföreträdarskap. Vid tillsynsbesöket granskades därefter 32 akter. Se bilaga med information om vilka akter som har granskats.

Nämnden fick möjlighet att yttra sig över ett utkast av rapporten den 7 februari 2024. Efterföljande sammanträde hölls den 7 mars 2024. På sammanträdet deltog Niklas Näslund, Fredrik Fahlander och Göran Hallberg från nämnden. Från Länsstyrelsen deltog Anton Tysklind och Lisa Wellenius.

Om Länsstyrelsen funnit anledning att kommentera nämndens handläggning tar vi upp det i rapporten.

Uppföljning av föregående rapport

I rapporten från föregående inspektion (dnr 32907-2022) riktade Länsstyrelsen kritik mot nämnden på följande punkter:

- Långa handläggningstider för granskning av årsräkningar.
- Bristfällig hantering av dödsbo med omyndig dödsbodeläggare.

Länsstyrelsen har vid inspektionen för 2023 följt upp nämndens handläggningstider för granskning av årsräkningar.

Aktgranskning med kritik

Ändring av nämndens beslut

Sammanfattning av granskningen

I tre akter noterade Länsstyrelsen följande gällande ändring av beslut.

Akt 15380

Nämnden beslutade om arvode till den gode mannen den 2 mars 2023. Enligt beslutet skulle huvudmannen hela arvodet själv.

Den 28 mars 2023 skickade gode mannen ett mejl till nämnden där han framförde att arbetsgivaravgiften ska vara 31,42 % istället för de 10,41 % som framgår av beslutet. Den totala summan som huvudmannen ska betala i arbetsgivaavgift blir därför 3035 kronor i stället för det tidigare beslutade 986 kronor.

Den 30 mars 2023 fattade nämnden ett nytt arvodesbeslut. Enligt det nya beslutet är arbetsgivaravgiften 3035 kronor och ska betalas av huvudmannen. I motiveringen till arvodesbeslutet står följande: ”Rättelse med anledning av felaktiga sociala avgifter i tidigare arvodesbeslut dnr 45. Detta arvodesbeslut ersätter arvodesbeslut dnr 45.”.

Det framgår inte av beslutet enligt vilken bestämmelse beslutet ändrats. Gode mannens skrivelse och det omprövade beslutet skickades inte till tingsrätten.

Akt 2052

Den 1 mars 2023 beslutade nämnden om arvode till förvaltaren i ärendet. Enligt det första beslutet låg betalningsansvaret för arvodet på kommunen. Den 6 mars 2023 makuleras beslutet från den 1 mars och ett nytt arvodesbeslut fattas. Enligt det nya beslutet ligger betalningsansvaret på huvudmannen. Det framgår inte av det nya beslutet att det är en ändring av ett tidigare beslut.

Akt 16543

Den 16 juni 2022 kom en ansökan om samtycke till försäljning av huvudmannens bostadsrätt in till nämnden. Den 20 juni 2022 kom ansökan om köp av ny bostadsrätt in.

Den 28 juni 2022 skickade nämnden ut två följebrev till gode mannen. Båda breven är rubricerade ”UT: Beslut - Följebrev ang redov - Försäljning Köp gåva pantsättning lån brt fastighet – arvskifte” i nämndens ärendehanteringssystem. I ärendehanteringssystemet åtföljs

båda breven med en dagsboksrad med rubriken ”MAKULERAD”. Av notering i dagboken framgår att det som makulerats är beslut gällande samtycke till försäljning av huvudmannens bostad samt beslut om köp av ny bostad. Samma dag, den 28 juni, har det antecknats att beslut och överlåtelseavtal har lämnats i receptionen.

Den 5 juli 2022 fattades nya samtyckesbeslut gällande bostadsrättsförsäljning och köp av bostadsrätt. De nya besluten har rubriken ”*Nytt redigerat beslut” samt ”*nytt beslut om köp” i ärendehanteringssystemet.

Den enda ändringen som gjorts från det makulerade beslutet till det nya är att nämnden tagit bort en mening i ärendebeskrivningen om att huvudmannen vid försäljningen äger 50 % istället för 100 % av fastigheten.

Länsstyrelsens bedömning

I 36 § förvaltningslagen (2017:900) stadgas att ett beslut som innehåller en uppenbar felaktighet till följd av myndighetens eller någon annans skrivfel, räknefel eller något annat liknande förbiseende får rättas av den myndighet som har meddelat beslutet.

Paragrafen gör det möjligt för den myndighet som har meddelat ett beslut att rätta uppenbara skriv- eller räknefel m.m. Genom en rättelse i sådan ordning kan man undvika svårigheter och misstag vid verkställigheten av beslutet (Se Lundmark & Säfsten, Förvaltningslagen: en kommentar (6 maj 2022, Norstedts juridik), kommentaren till 36 § under rubriken ”Allmänt”).

En rättelse förutsätter i princip att någon saklig ändring av det tidigare beslutet inte sker. Det gäller alltså rent formella rättelser, (se Ahlström, Förvaltningslag (2017:900) 36 §, Karnov 2022-01-01.)

Med uttrycket skrivfel, räknefel eller något annat liknande förbiseende avses främst olika typer av avfattningsfel som beror på myndighetens misstag. Men även förväxlingar och misstag av olika slag som är en följd av någon utomståendes misstag kan rättas enligt paragrafen. Ett avfattningsfel kan föreligga exempelvis om sökandens namn är felstavat, om årtalet 1895 har angetts istället för 1995 eller myndigheten felaktigt har sammanräknat talen 1500 och 8500 till summan 11000 kronor (Se Lundmark & Säfsten under rubriken ”vad är ett skrivfel, räknefel eller annat förbiseende?”).

Paragrafen är tillämplig endast om felaktigheten är uppenbar. Det innebär att felet ska vara sådant att var och en med normal iakttagelseförmåga borde ha kunnat upptäcka det. Felet kan exempelvis

framgå genom en läsning av enbart själva beslutet eller vid en enkel jämförelse med handlingarna i ärendet. De ovan nämnda exemplen är regelmässigt av den karaktären (Se Lundmark & Säfsten under rubriken ”När är en felaktighet uppenbar?”).

En myndighet får ändra ett beslut som den har meddelat som första instans om den anser att beslutet är felaktigt på grund av att det tillkommit nya omständigheter eller av någon annan anledning. Ett beslut som till sin karaktär är gynnande för någon enskild part får dock bara ändras till den enskildes nackdel om det framgår av beslutet eller de föreskrifter som det har grundats på att beslutet under vissa förutsättningar får återkallas, att tvingande säkerhetsskäl kräver att beslutet ändras omedelbart, eller att felaktigheten beror på att parten har lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter (se 37 § FL).

En myndighet som finner att ett beslut, som den har meddelat som första instans, är uppenbart felaktigt på grund av nya omständigheter eller av någon annan anledning ska ändra beslutet om det kan ske snabbt och enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part (se 38 § FL).

I ärende 15380 och 2052 har nämnden ändrat ett arvodesbeslut till nackdel för huvudmannen. För att ska kunna ändra ett beslut till en enskilds nackdel måste nämnden pröva om det finns tvingande säkerhetsskäl eller om parten lämnat oriktiga eller vilseledande uppgifter. I ärendet har det inte framkommit att några sådana omständigheter.

Om ett överklagande av nämndens beslut inkommer i rätt tid och det inte kan ändras inom ramen för bestämmelserna i 36, 37 eller 38 §§ FL, ska det överlämnas till överinstansen (se 46 § FL). Enligt JO ligger det i sakens natur att överlämnandet av överklagandet måste ske utan dröjsmål och JO har vid flera tillfällen uttalat att tiden som regel inte bör överstiga en vecka (se bl.a. JO 1995/96 s. 314).

I de beslut som ändrats framgår det inte heller vilken bestämmelse besluten ändrats och det har inte framgått varför ändringen gjorts.

Ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt ska, förutom i vissa undantagssituationer, innehålla en klagörande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt. En sådan motivering ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande. Se 32 § FL.

I förarbetet till bestämmelsen (se prop. 2016/17:180 sida 186 ff.) framgår att motiveringskyldigheten i praktiken gäller för alla beslut

som är överklagbara och att undantagsregeln ska tolkas snävt. För att det kunna göras undantag krävs att det för myndigheten, vid en objektiv bedömning, ska i princip framstå som självklart att någon motivering inte är behövlig. Motiveringsskyldigheten i 32 § FL gäller även i beslut som ändras av nämnden. Av det ändrade beslutet bör särskilt framgå enligt vilken bestämmelse beslutet ändrats.

Länsstyrelsen är kritisk till nämndens handläggning och uppmanar nämnden att se över sin hantering i samband med överklagande och ändring av beslut.

Granskning av årsräkningar

Sammanfattning av granskningen

I akt 3495 avseende ett godmanskap noterades följande. Årsräkningen avseende år 2021 inkom till nämnden den 24 mars 2022. Den 17 maj 2022 genomfördes en så kallad snabbgranskning som följdes av en begäran om komplettering av årsräkningen skickad till gode mannen. Då inget svar inkom skickade nämnden ut en begäran om yttrande inför anmärkning till gode mannen den 17 januari 2023. Årsräkningen granskades med anmärkning den 7 februari 2023.

I akt 14712, gällande ett godmanskap, kom årsräkningen avseende år 2021 in den 8 mars 2022. Granskningen av årsräkningen påbörjades i juni 2022. Årsräkningen granskades utan anmärkning den 24 januari 2023.

I akt 4025, gällande ett godmanskap, kom årsräkningen in den 3 februari 2022. Granskningen påbörjades i juni 2022. Årsräkningen granskades utan anmärkning den 16 januari 2023.

I akt 16543, gällande ett godmanskap, kom årsräkningen in den 21 februari 2022. Årsräkningen granskades utan anmärkning den 10 januari 2023.

I akt 5527 avseende ett godmanskap och förvaltarskap kom årsräkningen för år 2021 in den 18 mars 2022. Granskningen påbörjades den 23 september 2022 genom att begära in kompletteringar i form av kontoutdrag från ställföreträdaren. Nämnden fick svar från ställföreträdaren den 16 november 2022 men ansåg inte svaret tillräckligt och vände sig därför till huvudmannens bank för att få in de efterfrågade handlingarna. Då inga handlingar kom in skickade nämnden påminnelser till banken den 8 december 2022 och den 10 januari 2023.

Årsräkningen granskades med anmärkning den 9 februari 2023. Ur tjänsteanteckning som upprättats i akten den 9 februari 2023 kan utläsas

att granskare i samråd med enhetschef har gått vidare med att granska färdigt årsräkningen trots avsaknad av kontoutdrag.

Länsstyrelsens bedömning

Regeln i 9 § FL om snabb och enkel handläggning ska vara vägledande i samtliga ärenden hos överförmyndaren. En snabb handläggning hos överförmyndaren är av rättssäkerhetsskäl viktig för den enskilde som annars kan riskera att hans personliga eller ekonomiska förhållanden försämras.

Justitieombudsmannen har i ett beslut (dnr 5172-2008) anfört följande.

Av utredningen framgår följande. Göran F. gav den 27 februari 2008 in en årsräkning avseende 2007 för granskning till överförmyndaren. Den 17 juli 2008 förelades Göran F. att inkomma med kompletteringar. Granskningen av årsräkningen var slutförd den 8 oktober 2008. Den tid som gick åt för att granska årsräkningen uppgick således till drygt sju månader. Föreläggande om att komplettera årsräkningen skickades först nästan fem månader efter det att årsräkningen hade getts in. Överförmyndaren kan enligt min bedömning inte undgå kritik för långsam handläggning av Göran F:s årsräkning.

Länsstyrelsen kan konstatera att nämndens handläggning gällande granskning av årsräkningar blivit avsevärt bättre under granskningsåret 2023 (se information gällande statistik under ”Övrigt”). I de fem redovisade akterna har granskningen tagit särskilt lång tid. Länsstyrelsen riktar därför kritik mot granskningstiderna i dessa fem akter.

Aktgranskning utan kritik

Motivering av beslut

Sammanfattning av granskningen

I akt 15776p1 och 15776 p2, gällande två omyndiga syskon. Den 14 juni 2022 beslutade nämnden att lämna samtycke till arvskifte för de omyndigas räkning. Av beslutet framgår endast lagrum samt vilket dödsbo skiftet avser. Beslutet saknar uppgifter om hur stor andel av dödsboet de omyndiga tillskiftas. Beslutet är inte motiverat ytterligare.

Länsstyrelsens bedömning

Enligt 32 § FL ska ett beslut som kan antas påverka någons situation på ett inte obetydligt sätt, förutom i vissa undantagssituationer, innehålla en klaggörande motivering, om det inte är uppenbart obehövligt. En sådan motivering ska innehålla uppgifter om vilka föreskrifter som har tillämpats och vilka omständigheter som har varit avgörande för myndighetens ställningstagande.

I förarbetet till bestämmelsen (se prop. 2016/17:180 sida 186 ff) framgår att motiveringsskyldigheten i praktiken gäller för alla beslut som är överklagbara och att undantagsregeln ska tolkas snävt. För att det kunna göras undantag krävs att det för myndigheten, vid en objektiv bedömning, ska i princip framstå som självklart att någon motivering inte är behövlig.

Länsstyrelsen anser att ett beslut om samtycke till arvsifte ska innehålla uppgifter som visar vad nämnden samtyckt till. Hur stor andel av boet den enskilde tillskiftas är en sådan uppgift och Länsstyrelsen uppmanar därför nämnden att se över sina rutiner i detta avseende.

Motivering av uttagstillstånd

Sammanfattning av granskningen

Länsstyrelsen noterade att nämndens uttagstillstånd, bland annat uttagstillstånd från den 24 februari 2023 i akt 2052 och uttagstillstånd från den 31 januari 2023 i akt 18988, saknar tillämpligt lagrum och motiveringar.

Länsstyrelsens bedömning

Enligt 19 kap 13 § FB ska det för varje beslut av en överförmyndare eller en överförmyndarnämnd i ett ärende enligt föräldrabalken finnas en handling som visar vem som har fattat beslutet, vem som har varit föredragande samt beslutets dag och dess innehåll.

Vad som sagts i avsnitt ovan gällande motivering av beslut, gäller även beslut om samtycke till uttag från spärrade konton. Länsstyrelsen uppmanar nämnden att se till att även dessa beslut innehåller tillämpliga lagrum och en motivering (se 32 § FL).

Hur omfattande en motivering behöver vara får bedömas utifrån vilken typ av beslut som det rör sig om. I enklare beslut torde motiveringen enligt Länsstyrelsens mening i kunna vara relativt kortfattad.

Fastighetsförsäljning i dödsbo

Sammanfattning av granskningen

I akt 6688 avseende ett godmanskap noterade Länsstyrelsen följande.

Den 13 juni 2023 inkom en ansökan om samtycke till fastighetsförsäljning gällande en fastighet som ägdes av ett dödsbo där huvudmannen var dödsbodelägare. Till ansökan bifogades ett överlåtelseavtal, objektsbeskrivning och en budförteckning. Någon bouppteckning hade inte inkommit i ärendet. Den 22 juni 2023

samtyckte nämnden till fastighetsförsäljningen. I en skrivelse till gode mannen samma dag uppmanade nämnden gode mannen att skicka in bouppteckningen i ärendet så snart denna är upprättad.

Länsstyrelsens bedömning

En myndighet ska se till att ett ärende blir utrett i den omfattning dess beskaffenhet kräver (se 23 § FL). Detta innebär att det är myndigheten som har det yttersta ansvaret för att underlaget i ett ärende är sådant att det leder till ett materiellt riktigt beslut. Vilken omfattning av utredningsåtgärder som krävs kan variera med hänsyn till ärendets karaktär.

En bouppteckning bekräftar vilka som är dödsbodelägare. Utan en registrerad bouppteckning har nämnden inte möjlighet att säkerställa vilka som är delägare i dödsboet och därmed ägare av fastigheten som varit föremål för försäljning. Bouppteckningen får därför i ett sådant fall anses vara nödvändig för att kunna fatta ett materiellt riktigt beslut.

Länsstyrelsen anser att nämnden skulle inhämtat bouppteckning innan beslut och att nämnden bör se över sina rutiner gällande rättshandlingar i dödsbo.

Övrigt

Allmänt om verksamheten

Inför inspektionen har länsstyrelsen ställt frågor om nämndens verksamhet, bland annat gällande personalomsättning, årsräkningar och utbildning av nämndens ledamöter. Nämnden har uppgett att man har en normal personalomsättning och att man är tillfreds med nuvarande bemanning både när det kommer till antal medarbetare på kansliet och kompetensnivån.

Länsstyrelsen har inför inspektionen inhämtat uppgifter angående utbildning för nämnd och ersättare. Nämnden har uppgett att förvaltningen håller en skraddarsydd utbildning för nämndens ledamöter.

Granskning av årsräkningar

Nämnden har lämnat följande uppgifter om handläggningstider gällande granskning av årsräkningar avseende år 2021 och 2022. Gällande årsräkningarna för år 2021 hade nämnden granskat samtliga den 1 oktober 2022. Gällande årsräkningarna för år 2022 hade nämnden granskat klart samtliga årsräkningar den 17 januari 2024. Länsstyrelsen kommer att följa upp nämndens granskning av årsräkningar vid 2024 års inspektion.

Rapporten har upprättats av Anton Tysklind med Lisa Wellenius som medverkande.

Bilaga:

Granskade akter

Kopia till:

Överförmyndarnämnden

Kommunfullmäktige i Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn,
Salem och Tyresös kommuner

Kommunstyrelsen i Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn, Salem
och Tyresös kommuner

Kommunrevisorerna i Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn,
Salem och Tyresös kommuner

Justitieombudsmannen - JOkansli1@jo.se

Granskade akter

Godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB

3495, 14712, 4025, 15882, 16543, 18621, 2809, 15380, 18396, 18988,
6688

Förvaltarskap

4480, 16783, 2052, 18040

Godmanskap och förvaltarskap

5527

Förmynderskap

18476, 11659p2, 15776p1, 15776p2, 19499, 19792, 18830, 8375, 3248,
13614, 19071, 19304, 19305, 1614, 15728

Godmanskap enligt 11 kap. 3 §

16760